

Nefndarsvið Alþingis
Allsherjar- og menntamálanefnd

Reykjavík 3. febrúar 2021

Efni: Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á lögum um fjölmiðla, nr. 38/2011 (stuðningur við einkarekna fjölmiðla), 367. mál.

Tilkynnt var um að nefnd, undir formennsku Björgvins Guðmundssonar, sem ætti að skoða leiðir til að styrkja íslenskt fjölmiðlaumhverfi yrði skipuð í lok árs 2016. Undirliggjandi var að tryggja að gagnrýnin umræða, aðhald, fjölbreyttar skoðanir og sjónarmið, menningarleg fjölbreytni og rannsóknarblaðamennska – grundvöllur hvers lýðræðisríkis – myndi eiga sér tilverugrundvöll.

Nefndin setti fram sjö tillögur um umbætur sem gætu bætt rekstrarskilyrði fjölmiðla. Þær snéru meðal annars að stöðu Ríkisútvarpsins á auglýsingamarkaði, að lækka virðisaukaskatt sem leggst á vörur fjölmiðla, að heimila auglýsingar í íslenskum fjölmiðlum sem í dag eru bannaðar, tryggja gagnsæi í kaupum hins opinbera á auglýsingum í fjölmiðlum og endurgreiðslum fyrir textun og talsetningu. Flestar tillögurnar, sem allar eiga fullan rétt á sér og nauðsynlegt er að hrinda í framkvæmd, eiga það sameiginlegt að nýttast helst þremur stærstu fjölmiðlahúsum landsins.

Við það eru ekki gerðar athugasemdir hér heldur lýst yfir stuðningi við slíkt. Auk þess er lýst yfir takmarkalausum stuðningi við aðgerðir sem lúta að endurheimt þeirra fjármuna sem runnið hafa frá íslenskum fjölmiðlamarkaði og yfir til erlendra samfélagsmiðla/efnisveita sem greiða engan skatt af þeim tekjum hérlandis, þar sem þær verða til

Ein tillaga Björgvins-nefndarinnar var almenn og hafði það markmið að fjölmiðlar á Íslandi yrðu fjölbreyttir og í eigu ólíkra aðila. Um var að ræða styrkjakerfi að norrænni fyrirmynd sem í átti að felast að endurgreiða hluta af framleiðslukostnaði á fréttum og fréttatengdu efni. Tillagan átti að gagnast smærri miðlum í vexti og landsbyggðarmiðlum sem glíma við mjög krefjandi rekstrarumhverfi umfram stærri miðla, sem þó áttu að taka stærstan hluta styrkja til sín auk þess sem aðrar tillögur nefndarinnar voru augljóslega að fara að gagnast þeim umfram smærri miðla.

Tilgangurinn var að tryggja fjölbreytni og fjölræði í íslensku fjölmiðlaumhverfi með ólíku eignarhaldi.

Sú leið sem kynnt var í upphaflegu frumvarpi ráðherra, sem kynnt var í janúar 2019, um veitingu styrkja náði þessu markmiði. Hún var sanngjörn og eðlileg, með skynsamlegu þaki á greiðslur og réttlátu endurgreiðsluhlutfalli. Um gott og sanngjarnt frumvarp var að ræða sem hefði skipt öllu máli að afgreiða hratt og örugglega. Af því varð því miður ekki.

Þegar frumvarpinu var breytt í COVID-19 styrk með reglugerðarsetningu á síðast ári voru gerðar óskiljanlegar breytingar á því sem höfðu það eina markmið að færa fjármuni sem myndu renna til margra smærri og millistórra miðla, til þriggja stærstu fjölmiðlafyrirtækja landsins. Í reglugerðinni var sú breyting gerð á upprunalegri úthlutunaraðgerð að sú upphæð sem stærstu fjölmiðlafyrirtæki landsins gátu sótt í ríkissjóð var tvöfölduð, úr 50 milljónum króna í 100 milljónir króna. Fyrir vikið skertust greiðslur sem upprunalega voru ætlaðar 20 smærri fjölmiðlafyrirtækjum um 106 milljónir króna en sama upphæð fluttist til þriggja stærstu einkareknu fjölmiðlafyrirtækja landsins, Árvakurs, Sýnar og Torgs.

Það frumvarp sem nú hefur verið lagt fram er í anda reglugerðarinnar. Ljóst er að vilji stjórnvalda stendur þar af leiðandi til að halda sig við það að beina sem mestum fjármunum til áðurnefndra þriggja fjölmiðlafyrirtækja og reyna með því að búa til fjögurra fjölmiðla kerfi þeirra og RÚV.

Við það verður að gera margháttaðar athugasemdir, enda framkvæmdin sem stefnt er að andstæð þeim markmiðum sem lagt var upp með.

Vert er, í þessu samhengi, að minna á [umsögn Samkeppniseftirlitsins](#) um styrkjakerfi fyrir fjölmiðla sem birt var snemma árs í fyrra. Þar kom fram að það teldi brýnt að stuðningur við fjölmiðla af almannafé hafi það að meginmarkmiði að styðja við fjölræði og fjölbreytni. „Í þessu sambandi hefur Samkeppniseftirlitið í huga að eignarhald stærri einkarekinna fjölmiðla hefur í vaxandi mæli þróast á þann veg að eignarhaldið hefur færst á hendur fjársterkra aðila sem standa fyrir tiltekna skilgreinda hagsmuni í íslensku atvinnulífi. Í sumum tilvikum blasir við að ráðstöfun þessara aðila á fjármunum í fjölmiðlarekstur hefur það meginmarkmið að ljá hagsmunum viðkomandi aðila enn sterkari rödd og vinna þeim þannig frekari framgang.“

Í umsögn þess sagði enn fremur að við ofangreindar aðstæður, þar sem fjársterkir aðilar sem standi fyrir tiltekna skilgreinda hagsmuni í íslensku atvinnulífi nýti fjölmiðla í sinni eigu til að vinna hagsmunum sínum framgang, væri mikilvægt að stjórnvöld hagi stuðningi sínum við fjölmiðla þannig að þeir aðilar eða hagsmunaöfl sem hafa úr minni fjármunum að móða geti einnig komið sínum málstað á framfæri. „Ættu stjórnvöld að þróa almenn viðmið um stuðning með þetta í huga, án þess að afstaða sé tekin til viðkomandi lögmætra hagsmuna eða þeim mismunað.“

Samkeppniseftirlitið taldi að öll skilyrði fyrir stuðningi sem miði að, eða hefði þau áhrif, að opinber stuðningur yrði fyrst og fremst stærri og öflugri fjölmiðlum til gagns, á kostnað smærri fjölmiðla, væru óheppileg út frá þessum sjónarhóli. „Slík skilyrði fá raunar illa samræmst markmiðum um fjölræði og fjölbreytni yfirhöfuð. Að þessu leyti tekur Samkeppniseftirlitið undir athugasemdir ýmissa smærri fjölmiðla, sem fram hafa komið, sem benda á að breytingar á frumvarpinu, frá fyrri útgáfu, sem horfa til strangari skilyrða fyrir stuðningi (og lægra endurgreiðsluhlutfalls), vinni gegn smærri fjölmiðlum og þar með fjölbreytni og fjölræði,“ sagði í umsögn eftirlitsins.

Sú útgáfa af styrkjakerfi sem nú stendur til að innleiða viðheldur bjögun á fjölmiðlamarkaði sem má ekki við meiru. Hún birtist í því að fjársterkir aðilar velja að niðurgreiða ósjálfbær rekstrarmódel sem gerir þeim fjölmiðlum sem eru í vexti og sjálfbærum rekstri mun erfiðara fyrir að keppa á jafnréttisgrundvelli.

Kjarninn miðlar, fjölmiðlafyrirtæki sem verður átta ára síðar á þessu ári, hefur ætíð lagt áherslur á nýjar leiðir í tekjuöflun og dreifingu sem taka mið af nýjum og stafrænum neysluvenjum. Afleiðingin er sú að við erum nú með sjálfbært rekstrarmódel í örum vexti þar sem tekjur koma fyrst og síðast frá notendum í gegnum styrki og áskriftir, og auglýsingatekjur eru hverfandi þáttur þótt þær vaxi á milli ára. Um 90 prósent af öllum tekjum fara í að greiða starfsmönnum laun. Ekki ein einasta króna fer í að halda uppi dýrum dreifingarkerfum.

Þessi aðferðarfræði hefur skilað því að notendum fjölgaði um tugi prósent á milli ára og innlitum sömuleiðis, þrátt fyrir að áherslur séu ekki á smelliþétt, magn efna eða umferð, heldur á færri en ítarlegri efni og að búa til eftirsóknarvert starfsumhverfi fyrir reynslumikla blaðamenn. Mest hefur aukningin í lestri verið í yngri aldurshópnum og hjá konum. Fjöldi lesenda í aldurshópnum 18-24 ára hefur til að mynda tvöfaldast.

Styrkjakerfi undir eðlilegum formerkjum myndi vökva sprota sem okkar, og fjölmarga aðra sambærilega, meðal annars þá sem flytja fréttir í heimahéraði, þannig að þeir gætu vaxið og dafnað. Ráðið fleira fólk og þróað vöruframboð sitt. Tryggt betur sjálfstæði sitt.

Það myndi líka verðlauna grænar og sjálfbærar rekstraráherslur. Þess í stað hafa verið gerðar breytingar á upprunalegum tillögum sem leiða til þess að sett upp verði kerfi sem verðlaunar óráðsú og letur ósjálfbær og óumhverfisvæn fjölmiðlafyrirtæki frá því að stíga inn í stafrænan nútímann.

Við, stjórnendur Kjarnans, leggjum til að frumvarpið verði samþykkt en með eftirfarandi breytingum:

- Horfið verði aftur til þeirra forsendna sem voru í upphaflegu frumvarpi mennta- og menningarmálaráðherra um breytingar á fjölmiðlalögum, sem kynnt var í formi draga í janúar 2019. Þar var lagt til að 25 prósent af endurgreiðsluhæfum kostnaði fjölmiðla yrði bundinn við beinan launakostnað blaða- og fréttamanna, ritstjóra og aðstoðarritstjóra, myndatökumanna, ljósmyndara og prófarkalesara auk verktakagreiðslna fyrir sömu störf, í frumvarpsdrögunum. Skynsamleg skilyrði voru sett sem gerðu þá kröfu til viðtakenda að þeir uppfylltu ýmis skilyrði fjölmiðlalaga, efni þeirra væri fjölbreytt og fyrir allan almenning og byggðist á fréttum, fréttatengdu efni og samfélagsumræðu í viðum skilningi. Þá var gerð ákveðin krafa um stærð ritstjórna og að hver umsækjandi gæti ekki fengið hærri upphæð en 50 milljónir króna á ári úr styrkjakerfinu. Jafnframt kom fram í frumvarpsdrögunum að heimild væri til að veita staðbundnum fjölmiðlum viðbótar endurgreiðslu.

- Ef ekki er vilji til að lækka þakið á styrkjagreiðslum er lagt til að heildarupphæð útgreiddra styrkja verði hækkuð úr 400 í 500 milljónir króna til að draga úr þeim skerðingum sem minni fjölmiðlar verða fyrir vegna fyrirferðar hinna stærri.
- Samhliða þarf að ráðast í margvíslegar aðrar breytingar til að laga stöðu íslenskra fjölmiðla, sem nýtast fyrst og síðast stærstu fjölmiðlafyrirtækjum landsins. Þar riður helst á gera breytingar á stöðu RÚV á auglýsingamarkaði, breyta virðisaukaskattsálagningu fyrir fjölmiðlavöru og ná til baka þeim tekjum sem alþjóðleg samfélagsmiðlafyrirtæki/efnisveitur hafa náð af innlendum fjölmiðlum undanfarin ár án þess að af þeim séu greiddir skattar hérlandis.

Virðingarfyllst, f.h. Kjarnans miðla,

Þórður Snær Júlíusson
Ritstjóri

Eyrún Magnúsdóttir
Framkvæmdastjóri